

УДК 378.14:316.7 (045)

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ МОРСЬКОГО ТОРГОВЕЛЬНОГО ФЛОТУ ДО РОБОТИ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ

Дмитро Дмитрович Осадчук,
аспірант Хмельницького національного університету,
м. Хмельницький, Україна

Анотація

На сучасному етапі становлення системи вищої освіти України загалом, та морської зокрема, постає проблема підготовки висококваліфікованих, конкурентоспроможних, компетентних фахівців. Це можливе за умов розробки інноваційного навчально-методичного супроводу фахової підготовки у морських закладах вищої освіти, у вдосконаленні механізмів та засобів такої підготовки. З огляду на це, актуальності набуває розробка структурно-функціональних моделей різноманітних процесів у системі вищої освіти. Це стосується і підготовки майбутніх офіцерів морського торговельного флоту до роботи в екстремальних ситуаціях. Розробка, обґрунтування та експериментальна перевірка дієвості структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх офіцерів морського торговельного флоту України до роботи в екстремальних ситуаціях дасть змогу якісно підвищити рівень їхньої готовності до роботи в екстремальних ситуаціях.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні офіцери, морський торговельний флот, екстремальні ситуації, структурно-функціональна модель, блоки моделі.

Постановка проблеми в контексті сучасної педагогічної науки та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Розвиток системи освіти України, її прагнення до досягнення світових стандартів та позиціонування України як важливого гравця

на світовому ринку морських перевезень вимагає пошуку нових, ефективних форм, методів, засобів і способів організації освітнього процесу. Низка міжнародних документів та вітчизняне законодавство в сфері освіти спонукає науково-педагогічних працівників морських закладів вищої освіти до постійного професійного вдосконалення, розробки покращеного навчально-методичного забезпечення та змісту підготовки майбутніх фахівців. З огляду на усе вищезазначене, вважаємо за доцільне розгляд питання моделювання в освітньому процесі, зокрема створення структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх офіцерів морського торговельного флоту до роботи в екстремальних ситуаціях. Зміни, які відбуваються в сучасному суспільстві, диктують нові вимоги до підготовки висококваліфікованих кадрів різноманітних професій, зокрема і до майбутніх фахівців морської галузі – офіцерів морського торговельного флоту. За твердженням М. Міусова, «Україна сьогодні є четвертою в світі за кількістю офіцерів, які працюють у торговельному флоті. І сьогодні на міжнародному ринку праці існує дефіцит висококваліфікованих фахівців» [2]. В аналітичній записці «Щодо стратегічних пріоритетів реалізації потенціалу України як морської держави» вказано на глобальні тенденції розвитку морської галузі, зокрема і на зростання вимог до безпеки судноплавства [3]. Враховуючи різноманітні нестандартні, екстремальні ситуації, які можуть виникати під час виконання офіцерами своїх професійних обов'язків, виникає потреба у створенні системи якісної підготовки майбутніх фахівців до роботи в таких ситуаціях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Здійснений теоретичний аналіз сучасної психолого-педагогічної спеціальної літератури з напряму дослідження засвідчив, що сьогодні проблема підготовки фахівців до роботи в екстремальних ситуаціях стає все більш актуальною, її досліджують у багатьох наукових напрямках (психологія екстре-

мальної поведінки – Ю. Александровський, В. Андросюк, Є. Долгополова, В. Лебедев, Б. Смірнов, А. Столяренко та ін., психологічна підготовка працівників МВС до дій в екстремальних ситуаціях – В. Бабенко, О. Колесніченко, М. Логачов, О. Снігерьев, В. Шапар, О. Шаповалов, С. Яковенко та ін., професійно-психологічна підготовка юристів до дій в екстремальних ситуаціях – І. Амінов, Т. Варфоломеева, А. Кондрацький, Н. Мещеріна, О. Скрябін, психологічна готовність військовослужбовців до дій в екстремальних умовах – Ю. Бабаян, Л. Бітхтіна, Л. Грішман, А. Караян, А. Маклаков, І. Сиромятников, О. Столяренко та ін., діяльність співробітників ДСНС в екстремальних ситуаціях – О. Колесніченко, М. Козяр, Н. Оніщенко, О. Тімченко та ін.). Актуальні питання підготовки фахівців морської галузі знайшли своє відображення у наукових працях А. Гузя, Л. Герганова, А. Дулі, М. Бабишеної, Н. Бобришевої, Л. Герганова, О. Демченко, О. Касьянова, С. Козак, М. Кулакової, Л. Ліпшиць, О. Роменського, А. Сваричевської, О. Тимофеевої, О. Фролової, В. Худика та ін.

Однак попри те, що сьогодні існує низка досліджень науковців, які присвячені актуальним питанням професійної підготовки майбутніх офіцерів морського торговельного флоту до роботи в екстремальних ситуаціях, структурно-функціональної моделі такого процесу немає.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розробка та обґрунтування структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх офіцерів морського торговельного флоту до роботи в екстремальних ситуаціях.

Виклад основного матеріалу. Розкриваючи сутність структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх офіцерів морського торговельного флоту до роботи в екстремальних ситуаціях, варто відзначити, що сам процес моделювання будь-яких процесів, зокрема і тих, які відбуваються в системі вищої освіти, дає змогу визначити

та керувати ними. Ключові аспекти процесу моделювання сьогодні досліджує низка науковців, які погоджуються з його важливістю. Зокрема за твердженням А. Остапенко, педагогічне моделювання – це розробка цілей створення педагогічних систем, процесів, ситуацій і основних шляхів їхньої реалізації [1, с. 97].

Ми виходили з тієї позиції, що педагогічний контекст структурно-функціональної моделі розкривається через наявні та подальші завдання освітнього процесу морських закладів вищої освіти, а також передбачає вивчення, обґрунтування та врахування умов наближення його до очікуваних та бажаних змін у процесі підготовки кваліфікованих кадрів морської галузі. При розробці структурно-функціональної моделі досліджуваного процесу нами було враховано тенденції, які приманні сучасній освітній системі України, запити ринку праці, які ми розглядаємо як концептуальні чинники підготовки майбутніх офіцерів морського торговельного флоту до роботи в екстремальних ситуаціях.

Здійснюючи розробку структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх офіцерів морського торговельного флоту до роботи в екстремальних ситуаціях (рис. 1), ми орієнтувалися на попередні дослідження, які були присвячені як підготовці майбутніх офіцерів морського торговельного флоту, так і на запити практики і наявний досвід організації такої підготовки.

У структурно-функціональній моделі відображено 4 взаємопов'язані блоки, які взаємодіють та взаємодоповнюють один одного: *цільовий, теоретико-змістовий, процесуально-діяльнісний, оцінно-результативний*.

Цільовий блок розробленої моделі розкриває соціальне замовлення сучасного суспільства, яке стосується підготовки фахівців (у нашому випадку – офіцерів морського торговельного флоту до роботи в екстремальних ситуаціях). Відповідно до суспільного замовлення, а також

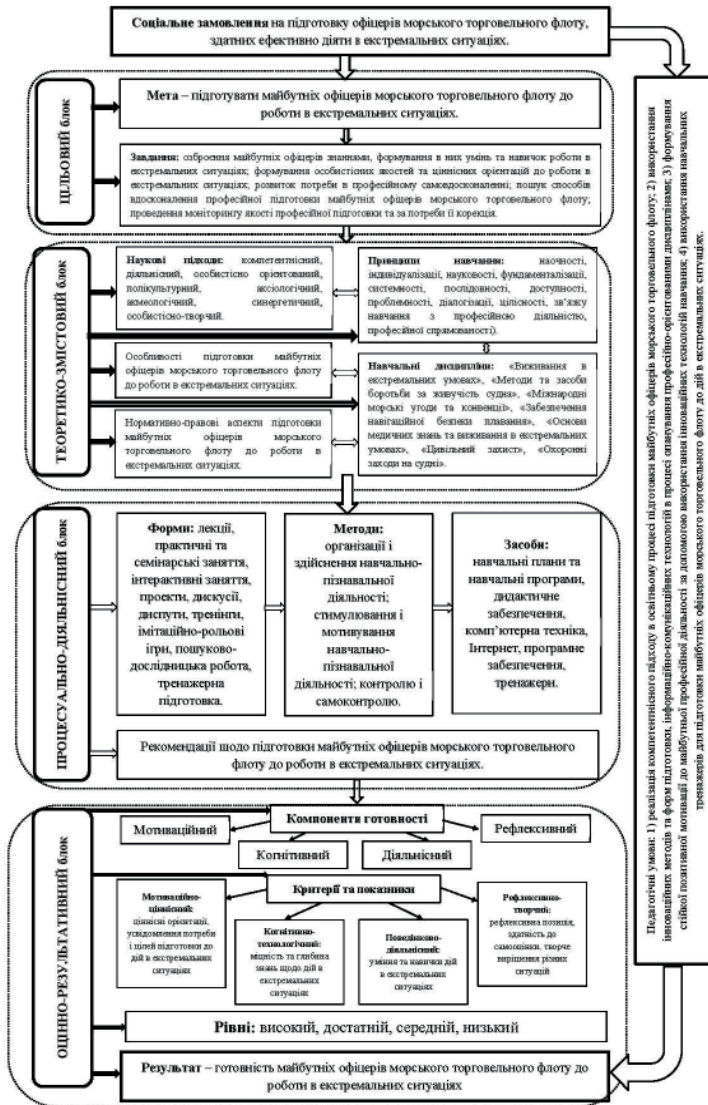

Рис. 1 Структурно-функціональна модель підготовки майбутніх офіцерів морського торговельного флоту до роботи в екстремальних ситуаціях

основних завдань підготовки, що визначені в стандартах та навчальних планах підготовки, виокремлено мету такої підготовки – підготувати майбутніх офіцерів морського торговельного флоту до роботи в екстремальних ситуаціях. У свою чергу, мета конкретизована в завданнях, які потрібно вирішити в процесі реалізації розробленої структурно-функціональної моделі – озброєння майбутніх офіцерів знаннями, формування в них умінь та навичок роботи в екстремальних ситуаціях; формування особистісних якостей та ціннісних орієнтацій до роботи в екстремальних ситуаціях; розвиток потреби у професійному самовдосконаленні; пошук способів удосконалення професійної підготовки майбутніх офіцерів морського торговельного флоту; проведення моніторингу якості професійної підготовки та за потреби її корекція.

Теоретико-змістовий блок розкриває науково-теоретичні підходи до реалізації моделі. Серед них провідними визначено, як-от: компетентнісний, діяльнісний, особистісно орієнтований, полікультурний, аксіологічний, акмеологічний, синергетичний, особистісно-творчий.

Реалізація моделі забезпечується дотриманням основоположних принципів дидактики: наочності, індивідуалізації, науковості, фундаменталізації, системності, послідовності, доступності, проблемності, діалогізації, цілісності, зв'язку навчання з професійною діяльністю, професійної спрямованості.

Окрім того, для її впровадження в освітній процес потрібно враховувати особливості підготовки майбутніх офіцерів морського торговельного флоту до роботи в екстремальних ситуаціях, нормативно-правові аспекти підготовки майбутніх офіцерів морського торговельного флоту до роботи в екстремальних ситуаціях. Засадничі моменти структурно-функціональної моделі реалізуються під час вивчення навчальних дисциплін: «Виживання в екстремальних умовах», «Методи та засоби боротьби за жи-

вучість судна», «Міжнародні морські угоди та конвенції», «Забезпечення навігаційної безпеки плавання», «Основи медичних знань та виживання в екстремальних умовах», «Цивільний захист», «Охоронні заходи на судні». Також варто дотримуватись виокремлених та обґрунтованих педагогічних умов підготовки майбутніх офіцерів морського торговельного флоту до роботи в екстремальних ситуаціях: 1) реалізація компетентнісного підходу в освітньому процесі підготовки майбутніх офіцерів морського торговельного флоту; 2) використання інноваційних методів та форм підготовки, інформаційно-комунікаційних технологій у процесі опанування професійно-орієнтованими дисциплінами; 3) формування стійкої позитивної мотивації до майбутньої професійної діяльності за допомогою використання інноваційних технологій навчання; 4) використання навчальних тренажерів для підготовки майбутніх офіцерів морського торговельного флоту до дій в екстремальних ситуаціях.

У процесуально-діяльнісному блоці розкрито основні аспекти її практичного впровадження, зокрема: форми організації освітнього процесу – лекції, практичні та семінарські заняття, інтерактивні заняття, проекти, дискусії, диспути, тренінги, імітаційно-рольові ігри, пошуково-дослідницька робота, тренажерна підготовка; групи методів – методи організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності; методи стимулювання і мотивування навчально-пізнавальної діяльності; методи контролю і самоконтролю, а також засоби здійснення освітньої діяльності – навчальні плани та навчальні програми, дидактичне забезпечення, комп'ютерна техніка, Інтернет, програмне забезпечення, тренажери. Для дієвого впровадження розробленої структурно-функціональної моделі запропоновано рекомендації щодо вдосконалення підготовки майбутніх офіцерів морського торговельного флоту до роботи в екстремальних ситуаціях.

Оскільки будь-який процес вимагає ретельного моніторингу, оцінювання його дієвості, то до розробленої структурно-функціональної моделі було вміщено *оцінно-результативний блок*, в якому визначено компоненти готовності до здійснення досліджуваної діяльності – мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний; критерії та їхні показники – мотиваційно-ціннісний (ціннісні орієнтації, усвідомлення потреби і цілей підготовки до дій в екстремальних ситуаціях, когнітивно-технологічний (міцність та глибина знань щодо дій в екстремальних ситуаціях), поведінково-діяльнісний (уміння та навички дій в екстремальних ситуаціях), рефлексивно-творчий (рефлексивна позиція, здатність до самооцінки, творче вирішення різних ситуацій), а також рівні сформованості готовності майбутніх офіцерів морського торговельного флоту до роботи в екстремальних ситуаціях: високий, достатній, середній, низький. Результатом упровадження структурно-функціональної моделі є готовність майбутніх офіцерів морського торговельного флоту до роботи в екстремальних ситуаціях.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у досліджуваному напрямі. Отже, розроблена структурно-функціональна модель підготовки майбутніх офіцерів морського торговельного флоту до роботи в екстремальних ситуаціях є системною, відкритою, цілісною, динамічною, варіативною. Її відкритість забезпечується впровадженням у процес професійної підготовки майбутніх офіцерів морського торговельного флоту, цілісність – у взаємодоповнюваності всіх її складників. Динамічною вона є оскільки підлягає постійній зміні, доповнюваності, удосконаленні, розвитку, зміні крізь призму нових форм, методів, засобів та змісту навчання. Використання розробленої структурно-функціональної моделі дасть змогу якісно підвищити процес підготовки майбутніх офіцерів морського торговельного флоту до роботи в екстремальних ситуаціях.

До перспективних напрямів подальших досліджень відносимо обґрунтування педагогічних умов підготовки майбутніх офіцерів морського торговельного флоту до роботи в екстремальних ситуаціях та експериментальна перевірка їхньої дієвості.

Список використаних джерел:

1. Остапенко А. А. Моделирование многомерной педагогической реальности: теория и технологии. Москва: Народное образование, 2005. 384 с.
2. Прилипко А. Университет «дальнего плавания» (интервью с М. Миусовым). *День*. 2016. № 67–68. URL: <http://day.kyiv.ua/ru/article/tema-dnya-ekonomika/universitet-dalnego-plavaniya>. (дата звернення: 18.10.2016 р.)/
3. Щодо стратегічних пріоритетів реалізації потенціалу України як морської держави. Аналітична записка. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/832/>. (дата звернення: 18.10.2016 р.).

References:

1. Ostapenko A. A. Modelirovanie mnogomernoj pedagogicheskoy real'nosti: teoriya i tehnologii [Modeling of multidimensional pedagogical reality: theory and technology]. Moskva: Narodnoe obrazovanie, 2005. 384 s.
2. Prilipko A. Universytet «dal'nego plavaniya» (interv'y u s M. Miyusovym). *Den'.* [University of «long voyage» (interview with M. Miyusov). Day] . 2016. № 67–68. Retrieved from <http://day.kyiv.ua/ru/article/tema-dnya-ekonomika/universitet-dalnego-plavaniya>.
3. Shchodo stratehichnykh priorytetiv realizatsii potentsialu Ukrainy yak morskoi derzhavy. Analitychna zapyska [About the strategic priorities of realizing the potential of Ukraine as a maritime state. Analytical note]. Retrieved from <http://www.niss.gov.ua/articles/832/>.

Дмитрий Дмитриевич Осадчук,

аспирант Хмельницького національного університета
г. Хмельницький, Україна

Осадчук Д. Д.

**СТРУКТУРНО-ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ МОДЕЛЬ ПОДГОТОВКИ
БУДУЩИХ ОФИЦЕРОВ МОРСКОГО ТОРГОВОГО ФЛОТА К
РАБОТЕ В ЭКСТРЕМАЛЬНЫХ СИТУАЦИЯХ**

Аннотация

На современном этапе становления системы высшего образования Украины в целом, и морского в частности, возникает проблема подготовки высококвалифицированных, конкурентоспособных, компетентных специалистов. Это возможно при условии разработки инновационного учебно-методического сопровождения профессиональной подготовки в морских заведениях высшего образования, в совершенствовании механизмов и средств такой подготовки. Учитывая это, актуальность приобретает разработка структурно-функциональных моделей различных процессов в системе высшего образования. Это касается и подготовки будущих офицеров морского торгового флота к работе в экстремальных ситуациях. Разработка, обоснование и экспериментальная проверка действенности структурно-функциональной модели подготовки будущих офицеров морского торгового флота Украины к работе в экстремальных ситуациях позволит качественно повысить уровень их готовности к работе в экстремальных ситуациях.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, будущие офицеры, морской торговый флот, экстремальные ситуации, структурно-функциональная модель, блоки модели.

Osadchuk Dmytro,

Postgraduate Student Khmelnytskyi National University

Khmelnytskyi, Ukraine

E-mail: odd1968@ukr.net

Osadchuk D. D.

**STRUCTURAL AND FUNCTIONAL MODEL OF TRAINING
THE FUTURE OFFICERS OF THE MERCHANT NAVY
TO WORK IN EXTREME SITUATIONS**

Abstract

*At the present stage of formation of the higher education system of Ukraine in general and, in particular, the marine one, the problem of highly skilled, competitive, competent specialists' training appears. This is possible under the conditions of development of the innovative teaching and methodological support of professional training at marine institutions of higher education, in improving the mechanisms and means of such training. In view of this, the development of structural and functional models of various processes in the system of higher education becomes relevant. This also applies to the training of future merchant navy officers to work in extreme situations. The development, substantiation and experimental verification of the structural and functional model of training the future officers of the Ukrainian Merchant Navy to work in extreme situations will give them the opportunity to improve qualitatively their readiness to work in extreme situations. **The purpose** of the article is to develop and substantiate the structural and functional model of training the future officers of the Ukrainian Merchant Navy to work in extreme situations. To achieve the purpose of scientific research, a number of methods have been used: analysis, synthesis, generalization, systematization, modeling, forecasting. **Conclusions.** The developed structural and functional model of training the future officers of the Ukrainian Merchant Navy to work in extreme situations is systemic, open, integrated, dynamic, and variative. Its openness is ensured by the implementation into the process of professional training of future officers of the marine trade fleet, the integrity is in the complementarity of all its components. It is dynamic as it is impartible to constant change, complementarity, improvement, development, changes through the prism of new forms, methods, means and content of learning. The use of the developed structural and functional model will allow to improve qualitatively the process of training the future officers of the merchant navy to work in extreme situations.*

Key words: professional training, future officers, merchant navy, extreme situations, structural and functional model, model blocks.